

Sosyal Çevre ve Sağlık Üzerine Etkileri

Özgür ÇADIRCI¹
Ali GÜCÜKOĞLU²
Tolga UYANIK³

GİRİŞ

İnsanoğlunun varoluşundan bu yana en temel yaşamsal değerlerden biri olan sağlık, yalnızca bireyin değil, toplumların varlığını sürdürebilmesi ve gelişebilmesi için vazgeçilmez bir unsur olmuştur. İlk çağlarda sağlık, genellikle doğaüstü güçlerle ilişkilendirilmiştir. Hipokrat (MÖ 460–370), hastalıkları doğaüstü nedenlerden ayırarak, vücut sıvılarının dengesizliğine dayandırmıştır. Bu yaklaşım, bilimsel tıbbın temel taşlarından biri olmuştur. Orta Çağ boyunca sağlık, genellikle dini çerçevede değerlendirilmiştir. Bu dönemde bulaşıcı hastalıklar, «günahın cezası» veya «ilahi sınav» olarak görülmüştür. Sanayi Devrimi sonrası, sağlık tanımı giderek biyomedikal modele indirgenmiş, hastalıklar somut ve gözlemlenebilir patojenlerle ilişkilendirilmiştir. Louis Pasteur ve Robert Koch gibi bilim insanlarının çalışmaları, enfeksiyonların mikroorganizmalarla ilişkili olduğunu göstermiştir. Sağlık bu dönemde, genellikle «hastalığın yokluğu» olarak tanımlanmıştır. 1948 yılında Dünya Sağlık Örgütü (WHO), sağlığı şu şekilde tanımlamıştır: *Sağlık, yalnızca hastalık ve rahatsızlıkların yokluğu değil, bireyin bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hâli olarak tanımlanmaktadır.* Bu tanım, sağlık kavramına bütüncül bir bakış getirerek, sosyal ve psikolojik faktörleri de sağlık belirleyicileri arasına katmıştır. Sosyal

yönden iyilik hali vurgusu aynı zamanda, sağlığın yalnızca bireyin bedeniyle ya da zihniyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda bireyin yaşadığı toplumla kurduğu ilişkiler, sosyal rollerini yerine getirme kapasitesi ve toplumsal bütünleşme düzeyiyle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Sosyal terimi, kelime anlamı olarak toplumla, insan ilişkileriyle veya bireyin toplum içerisindeki yaşantısıyla ilgili olanı ifade etmektedir. Buna karşın 'sosyal çevre' yer ve zaman gibi değişken unsurları içerdiğinden tam bir tanımının yapılması güç bir terimdir. Barnett ve Casper, 2001 yılında yayınlamış oldukları çalışmada, sosyal çevrenin açık ve kapsamlı tanımlanmasındaki karmaşayı gidermek adına, sosyal çevrenin şu şekilde tanımlanabileceğini bildirmişlerdir: *Sosyal çevre, insanların işlev gösterdiği ve etkileşimde bulunduğu fiziksel ortamları, sosyal ilişkileri ve kültürel bağları kapsar. Sosyal çevrenin bileşenleri arasında; sanayi ve meslek yapıları, iş gücü piyasaları, sosyal ve ekonomik süreçler, zenginlik düzeyi, sağlık hizmetleri, sosyal eşitsizlikler, kültürel uygulamalar, sanat, dini kurumlar ve inançlar ile mekân ve topluluk anlayışları gibi birçok unsur yer alır. Sosyal çevre, aynı zamanda fiziksel çevrenin birçok unsurunu da bünyesinde barındırır. Sosyal çevreler; haneler, akrabalık ağları, mahalleler, kasabalar, şehirler ve bölgeler gibi birçok farklı ölçekte ve genellikle eşzamanlı olarak deneyim-*

¹ Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Besin Hijyeni ve Teknolojisi AD., o.cadirci@omu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-2018-2545

² Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Besin Hijyeni ve Teknolojisi AD., aligucuk@omu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-8465-7768

³ Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Besin Hijyeni ve Teknolojisi AD., tolga.uyanik@omu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3181-3878

rektiren sorunlar doğurmaktadır. Dolayısıyla, bireylerin yaşadığı sosyal çevreyi dikkate alan, multidisipliner, önleyici ve kapsayıcı halk sağlığı politikalarının oluşturulması hem birey refahı hem de toplumsal istikrar açısından kaçınılmaz bir gereklilik olarak karışımıza çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acevedo, N., Zakzuk, J., & Caraballo, L. (2019). House Dust Mite Allergy under Changing Environments. *Allergy, Asthma and Immunology Research*, 11, 450–469.
- Armstrong, D. (2009). Origins of the problem of health-related behaviours: a genealogical study. *Social studies of science*, 39, 909–926.
- Atella, V., & Kopinska, J. (2014). Body weight, eating patterns, and physical activity: the role of education. *Demography*, 51, 1225–1249.
- Barnett, E., & Casper, M. (2001). A definition of social environment. *American journal of public health*, 91(3), 465
- Braveman, P., Egerter, S., & Williams, D. R. (2011). The social determinants of health: coming of age. *Annual Review of Public Health*, 32, 381–398.
- Coombs, W. T. (2007). *Ongoing crisis communication: Planning, managing, and responding*. Sage publishing
- Didin, M., & Yavuz, B. (2022). Covid-19'un öğrencilerin stres, anksiyete, depresyon, korku düzeylerine etkisi: Sistematik derleme. *Psikiyatri Güncel Yaklaşımlar*, 14(1), 38–45.
- FEDIAF. European Facts & Figures 2018. Report the European Pet Food Industry (2019). Available online: www.fediaf.org/who-we-are/european-statistics.html (accessed on 28 May 2025).
- Freeman, L. M., & Michel, K. E. (2001). Evaluation of raw food diets for dogs. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 218, 705–709.
- Gambino-Shirley, K., Stevenson, L., Concepción-Acevedo, J., et al. (2018). Flea market finds and global exports: Four multistate outbreaks of human *Salmonella* infections linked to small turtles, United States-2015. *Zoonoses and Public Health*, 65, 560–568.
- Glorioso, V., Pisati, M. (2014). Socioeconomic inequality in health-related behaviors: a lifestyle approach. *Quality and Quantity*, 48, 2859–2879.
- Grollman, E. A. (2014). Multiple disadvantaged statuses and health: the role of multiple forms of discrimination. *Journal of Health Social Behaviour*, 55, 3–19.
- Grönthal, T., Österblad, M., Eklund, M., et al. Sharing more than friendship—Transmission of NDM-5 ST167 and CTX-M-9 ST69 *Escherichia coli* between dogs and humans in a family, Finland 2015. *Euro Surveill*, 23(27):1700497.
- Gümüş, Y. (2015). Göçün sağlık üzerindeki etkileri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 18(1), 63–67.
- Gyles, C. (2016). One Medicine, One Health, One World. *The Canadian Veterinary Journal*, 57, 345–346.
- Hays, J. N. (2005). *Epidemics and pandemics: their impacts on human history*. Bloomsbury Publishing USA.
- Huber, M., Knottnerus, A., Green, L., et al. (2011). How should we define health? *BMJ*, 343, d4163
- Kaplan, B., Kahn, L. H., & Monath, T. P. (2009). The brewing storm. *Veterinaria Italiana*, 45, 9–18
- Kiraz, D. E. (2019). Sağlığın sosyal belirleyicileri. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, 52, 10–13.
- King, M. D., Jennings, J., Fletcher, J. M. (2014). Medical adaptation to academic pressure schooling, stimulant use, and socioeconomic status. *American Sociological Review*, 79, 1039–1066.
- Kuruhalil, İ., Özyazıcı, A., & Hosseini-zhad, F. (2020). Türkiye'de Covid-19 pandemisi döneminde sosyal hizmet. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1–18.
- Lee, J., Perera, D., Glickman, T., et al. (2020). Water-related disasters and their health impacts: A global review. *Progress in Disaster Science*, 8, 100123.
- Manisalidis, I., Stavropoulou, E., Stavropoulos, A., et al. (2020). Environmental and health impacts of air pollution: A review. *Frontiers in Public Health*, 8, 14.
- Markova, G., Baas, S., Conforti, P., & Ahmed, S. (2018). 2017: the impact of disasters and crises on agriculture and food security. Food and Agriculture Organization of the United States
- Marmot, M., & Wilkinson, R. (2005). *Social determinants of health*. Oup Oxford.
- Messenger, A. M., Barnes, A. N., & Gray, G. C. (2014). Reverse zoonotic disease transmission (zooanthroponosis): Asystematic review of seldom-documented human biological threats to animals. *PLoS ONE*, 9, e89055.
- Na, W., Lee, K. E., Myung, H. N., et al. (2016). Incidences of waterborne and foodborne diseases after meteorologic disasters in South Korea. *Annals of global health*, 82(5), 848–857.
- Overgaauw, P. A. M., Vinke, C. M., Hagen, M. A. E., et al. (2020) A One Health Perspective on the Human–Companion Animal Relationship with Emphasis on Zoonotic Aspects. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 3789.
- Pampel, F. C., Krueger, P. M., & Denney, J. T. (2010). Socioeconomic disparities in health behaviors. *Annual Review of Sociology*, 36, 349–370
- Pavalko, E. K., & Caputo, J. (2013) Social inequality and health across the life course. *American Behavioral Scientist*, 57(8), 1040–1056
- Porter, R. (1998). *The Greatest Benefit to Mankind: A Medical History of Humanity*. BMJ.
- Salajegheh Tazerji, S., Magalhães Duarte, P., Gharieb, R., et al. (2025). Migratory wave due to conflicts: risk of increased infection from zoonotic diseases. *Transboundary and Emerging Diseases*, 2025(1), 5571316.
- Schnittker J, McLeod JD: The social psychology of health disparities. *Ann Rev Sociol* 2005:75–103.
- Sellera, F. P., & Lincopan, N. (2019). Zooanthroponotic transmission of high-risk multidrug-resistant pathogens: Aneglected public health issue. *Journal of Infection and Public Health*, 12, 294–295.
- Serpen, A. (2023). Tek Sağlık yaklaşımının kökeni: Dünyada ve Türkiye'deki mevcut durumu. *Journal of One*

Health Research, 1(3), 1-33.

- Short SE, Yang YC, Jenkins TM: Sex, gender, genetics, and health. *Am J Public Health* 2013, 103(S1):S93-S101.
- Tekin, A. (2021). Tarihten günümüze epidemiler, pandemiler ve ekonomik sonuçları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40, 330-355.
- Warwick, C.; Arena, P.C.; Steedman, C.; Jessop, M. A review of captive exotic animal-linked zoonoses. *J. Environ. Health Res.* 2012
- Wells, D. L. (2019). The state of research on human-animal relations: Implications for human health. *Anthrozoös*, 32, 169-181.
- Yağcı, A. Savaş, göç ve afetlerde Salgınlar. 5. *Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi*, 4-8 Nisan 2007, Antalya.
- Yunus, Ö., Kalaycı, S., & Yıldırım, Z. (2024). Pandemi öncesi uzaktan eğitim ile pandemi sonrası yüz yüze eğitim sürecinin karşılaştırılması. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 23-44.
- Zeybek, Z., Bozkurt, Y., & Aşkın, R. (2020). Covid-19 pandemisi: Psikolojik etkileri ve terapötik müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 304-318.